

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2012

Čo by robil predseda Bastiat?

Socialistické poľnohospodárstvo bojovalo celoročne so svojimi štyrmi nevypočítateľnými úhlavnými nepriateľmi – jarou, letom, jeseňou a zimou. Európski byrokrati a európske politické špičky majú oproti nim veľkú výhodu, zostali im len dve ekonometricky modelovateľné nepriateľky – hospodárska a finančná kríza. Všeobecná zhoda, či ide o pravičiarov alebo ľavičiarov je, že treba bojovať proti kríze míňaním verejných zdrojov a že toto míňanie je najlepšie organizované a s najvyšším účinkom, ak je organizované a koordinované na európskej úrovni. Keďže ľavicový predseda Fico sa zdá sa rozhodol uprednostniť podporou investorov veľkokapitál pred masou desiatok tisícov štátom platených predstaviteľov potenciálnej strednej triedy – učiteľov, čo sa zdá byť pravicovým riešením, skúsil som si položiť otázku, aké riešenia by uprednostňoval Frédéric Bastiat, keby bol predsedom slovenskej vlády a vládnej strany. Najlepšie sa takéto úvahy modelujú na prípadoch, preto za základ som si zobral súčasnú spoločenskú dilemu, teda: „Čo je lepšie, zvýšiť o 100 miliónov ročne platy 100 000 učiteľom a znášať toto zvýšenie 10 rokov alebo odpustiť po dobu desiatich rokov každoročne 100 miliónov na daniach 10 firmám na obdobie 10 rokov? Obe tieto opatrenia reprezentujú za desať rokov miliardu EUR.

Zdá sa že z účtovného hľadiska je akékoľvek riešenie bez vplyvu na štátny rozpočet. Ak odpustíme dane a nezvýšime platy, je to racionálne a rozumné, lebo ak odpustíme dane, znížime príjmy a teda jasne niet priestoru na zvýšenie plátov. Za normálnych okolností by však malo platiť, že ak odpustíme dane, malo by nasledovať zníženie plátov štátom platených funkcionárov, lebo znižujeme príjmy štátu. Zabudli sme však na to, že podniky mali už predtým odpustené dane. Teda ak im dane budú ďalej odpustené, tak zostane len zachovaný rovnovážny stav ak nezvýšime platy. Teda v opačnom prípade, ak neodpustíme dane, máme priestor na zvýšenie plátov? Ak odpustenie daní nepredĺžime, tak sa nám zvýšia príjmy a je teda priestor na zvýšenie plátov. Dobrý hospodár by si asi pri zvýšených príjmoch a existujúcich dlhov primárne spomenul na možnosť splácanie dlhov a znižovanie deficitov, ale zostaňme v logike výberu menšieho zla. To je to, čo je vidieť a o čom sa diskutuje.

Ponorme sa však hlbšie do problému, ak býva zvykom na nočných záchranných summitoch, a rozoberme si to čo nie je vidieť, ako by to neviditeľné videl pán Bastiat, ktorý hovorí: „Bolo teda dokázané, že z jedného vreca sa nevysype dvakrát toľko zrna, než sa do neho vojde, že z jednej transakcie nie je možné mať profit dvakrát a že pracovné miesta vytvorené vládou idú na účet práce, ktorú by bol zaplatil poplatník. To bola smrť práva na prácu – keď vyšlo najavo, že je práve tak chimérické ako nespravodlivé. Avšak právo na zisk, ktoré nie je ničím iným ako vystupňovanou podobou práva na prácu ešte stále žije a kvitne.“ (1) Skúsme sa zamyslieť nad tým, či vďaka vývoju a sofistikovaným finančným produktom nemožno z jedného vreca vysypať aj dvakrát toľko, ako sme tam nasypali.

Rozoberme si teda, ako s týmito novými dodatočnými príjmami naložia potenciálni prijímatelia? Čo spraví 100 000 učiteľov so svojimi 1000 € navyše ročne? Môj priateľ Fero z Partizánskeho, si hneď prvý rok zvýšenia určite kúpi notebook nie za 1000 €, ale za 3 tisíc a tak budúce tri roky zvýšenie jeho platu jeho manželka nepocíti. Známa Katarína z Košíc asi konečne pôjde na dovolenku. Lýdia z Bystrice kúpi výbavičku a fusak svojej prvej vnučke Ale nie je účelom tejto eseje vymenovať nákupy všetkých mojich známych učiteľov a potom i mne neznámych. Určite väčšinu z nich minú. Je jasné, že každý z nich použije peniaze podľa toho, čo pociťuje ako potrebu. Keďže sú to učitelia, pevne verím, že by sa predalo trochu viac knížiek, trochu viac poznávacích zájazdov a možno by vzrástol aj ich podiel medzi zákazníkmi hypotekárnych centier. Na svoje by si možno prišli aj predavači okuliarov a niektorí by si možno kúpili aj plazmu zo Samsungu, nábytok z Ekoltechu, miesto prania obrusov by viacerí z nich využívali viac papierových výrobkov Mondí SCP a niekoľkí sporivejší a viac za vodou by si kúpili nejaké pekné autíčko, do ktorého dodali svoj diel aj Continental Automotive Systems Slovakia, Magneti Marelli Slovakia, Bekaert Slovakia, Fagor Ederlan Slovensko. Zvyšné tri firmy by sa na žiaľ svojich konkurentov, ktorí by museli zabojsť o priazeň stotisíc náhlych zbohatlíkov v štátnych a verejných službách, mohli sústrediť iba na zalíškanie sa obchodným a technickým oddeleniam týchto a iných firiem, ktoré vyrábajú a dodávajú tovary pre túto nadpriemerne vzdelanú skupinu obyvateľstva.

Koľko televízorov si kúpi 100 000 učiteľov za desať rokov zo svojho náhleho zvýšenia príjmu? Ak sa dá veriť štatistikám, konkrétne spotrebnému košu 2012, tak z tohto zvýšenia minú na televízory za 10 rokov 9 miliónov. Môžeme však pokračovať, napríklad tým že na nábytok minú 15 miliónov, nové autíčka s viac ako 50% podielom škodoviek 10 miliónov, ojazdené audiny a bavoráky 5 miliónov, na knihy 6 miliónov, poznávacie dovolenky 12,5 milióna atď. No a tí, čo by toto náhle zbohatnutie neprežili, by si 700 tisíc tvrdých eur odložili a ich drahí pozostalí použili na pohreby bez kremácie. Po tomto výpočte sa zdá, že keď sa to tak vezme, ak by súčasťou zákona o zvýšení plátov učiteľov, a možno pre udržanie si aj ostatných firiem na Slovensku aj pri platoch ostatných profesií v štátnej a verejnej službe bol aj zoznam firiem, ktorých výrobky musia zamestnanci platení z verejných zdrojov nakupovať, tak by vláda mohla jednou ranou zabiť dve muchy, teda zvýšiť platy aj pomôcť firmám. A dokonca by tá pomoc mohla byť aj vyššia ako teraz schválená.

Má to však jeden háčik. „Súkromné služby patria do domény vôle a zodpovednosti jednotlivca. Každý pri nich dáva a prijíma to čo chce alebo to, čo môže a síce na základe predošlého dojednávania s protistranou. U týchto služieb sa vždy predpokladá, že majú reálny úžitok, ktorý je presne pomenovaný ich komparatívnou výhodou.“ (2) Z tohto jasne vyplýva, že ak by sme modelovali chovanie 100 000 učiteľov vo vzťahu k 100 podporeným podnikom, je zjavné, že preferencie učiteľov sa absolútne nebudú zhodovať s preferenciami vlády. Zjavne bude každé ich individuálne nákupné rozhodnutie predchádzané úvahou o úžitkoch kupovanej služby alebo výrobku. Toto rozhodnutie sa bude v čase vyvíjať a ak niektorý typ výrobku kúpia v priebehu tých desiatich rokoch viackrát, budú sa ich požiadavky meniť a vyvíjať. Z toho je zjavné, že každý výrobca v priebehu tohto obdobia bude musieť tieto preferencie zisťovať a tiež sa sám vyvíjať.

Čo však s tým, keď rozhodnutie za to, ktorého výrobcu treba posporiť prevezme vláda. Aká je jej priorita? Je to primárne udržanie pracovných miest. Ani v jednom materiály nie je popísaný výrobok, ktorý sa má zlepšovať, ani v jednom materiály sa firmám neukladá povinnosť zvyšovať svoj podiel na trhu. Čo teda spraví firma inak, ako učiteľ, ktorý pôjde míňať na základe osobnej úvahy a výsostne individuálneho záujmu? Zvýši svoju investíciu? Nie, poskytnutá dotácia v zásade prispeje iba k udržaniu alebo zvýšeniu zisku. Čo sa teda reálne stane je to, že v porovnaní s ostatnými firmami, ktoré sú na trhu, získa nezaslúženú výhodu. Vďaka tejto dotácii bude banka posudzovať predložený projekt na základe iných kritérií ako obdobný nepodporený projekt. Na všetky strany sa z tohto projektu šíri deformovaný a nesprávny signál. Smerom dovnútra firmy potom nezostáva už nič, len veriť a dúfať. Veriť a dúfať, že sa nestane, že tie firmy, ktoré sme podporili nezaspia vývoj a zbadajú aj napriek tomu, že sa im výsledovky nemenia, že v iných krajinách znižujú náklady a inovujú a predávajú lacnejšie ako oni. Ale kto je to tá firma, kto sú to „oni“, čo rozhodujú. Sú to akcionári. Ale beda, aj akcionári sú nejaké akciové spoločnosti a fondy. A keďže sa nám nepodarilo nájsť konkrétneho vlastníka, zostáva veriť a dúfať, že všetci tí, čo sú platení za rovnaký alebo ešte väčší zisk ako v minulom roku a vďaka rozhodnutiu našej vlády to majú zabezpečené aj na ďalších niekoľko rokov majú záujem na tom aby úspech bol založený aj na niečom inom ako daňovej úľave. Vláda sa vo svojom rozhodovaní odvoláva na mandát daný väčšinou voličov. Už z prieskumov preferencií tovarov je zrejmé, že ak by sa spočítali individuálne nákupy tých, čo tvorili vládu, ich preferencie by sa nezhodovali s rozhodnutím vlády a aj keby sa zobrali všetci voliči, tak by sa táto zhoda nedala dokázať. Teda ak platí, že: „Pokiaľ sa veci majú takto, je zrejmé, že poplatník, ktorý platí daň vo výške jedného franku už nemôže týmto frankom slobodne disponovať. Je jasné, že bude zbavený možnosti uspokojovať svoje potreby v miere zodpovedajúcej hodnote jedného franku a robotník, ktorý by mu toto uspokojenie mohol obstaráť, bude pripravený o mzdu v rovnakom rozsahu.“ (3), a budeme dotáciu firme považovať za formu dane z príjmu, lebo udelenie dotácie má za následok zníženie príjmu individua, je zrejmé väčšinovo rozdielne rozhodnutie vlády v porovnaní s individuálnymi rozhodnutiami občanov.

Keďže hore uvedené príklady zjavne poukazujú že zvýšenie verejného výdavku je sprevádzané znížením súkromného výdavku a zvýšenie verejných príjmov je vždy sprevádzané zvyšovaním zaťaženia súkromných zdrojov daňami, treba si priznať, že ani sofistikované finančné nástroje dneška neumožňujú z vreca vysypať dvakrát toľko ako sa doň vložilo. Skúsenosti pána Bastiata a najmä dĺžka jeho praxe dovoľujú položiť si úplne reálnu a legálnu otázku: „Čo by robil predseda Bastiat?“

Podporoval by slobodu rozhodovania o použití príjmov a miesto občasného hlasovania na zasadaniach vlády by preferoval permanentné referendum prebiehajúce denne v obchodoch a na klientskych servisoch spoločností. Tento prístup mimo toho že odbremeňuje vládu nedáva priestor na žiadne výhovorky spoločnostiam, že majú problémy preto, že im nebola poskytnutá pomoc.

Nechat' ľuďom slobodu o rozhodovaní o použití príjmov znamená znižovať dane alebo zvyšovať odpočítateľné položky daňových základov.

Argumentom za zvyšovanie alebo udržiavanie úrovne daňového zaťaženia býva obvykle potreba zabezpečiť verejné služby s poukazom na starostlivosť o občana. Na jednej strane ide o toho istého občana, ktorého vôľa má byť aspoň teoreticky premietnutá do rozhodnutí vlády pod zámenkou daní a na druhej strane je tu popretie práva na rozhodovanie prijatím arbitrárneho rozhodnutia bez ohľadu na jeho dôsledky. Pretože predseda Bastiat by určite na každom zasadnutí vlády pri každom bode opakoval : „Študujme teda celú otázku v oboch jej aspektoch. Keď konštatujete, k čomu štát použije ony odhlasované milióny nezabudnite taktiež konštatovať, k čomu by tieto isté milióny použili poplatníci, ktorí tak však už spraviť nemôžu. Potom porozumiete, že verejný podnik je ako minca s dvomi stranami. Na jednej je zobrazený robotník v plnej práci a na ním je heslo: To čo je vidieť; na druhej je potom nezamestnaný robotník a heslo hlása: To čo nie je vidieť.“ (4).

Je teda zrejmé, že všade, kde by to bolo možné, by predseda Bastiat nahradil činnosť štátnych inštitúcií privátnymi poskytovateľmi služieb a to vrátane služieb, na ktoré si uzurpuje dnes monopol štát v mene toho, že ich nazýva službami vo verejnom záujme. V zásade by totiž vychádzal z predpokladu, že pri dosahovaní efektivity vynakladania prostriedkov je sektor, kde je z princípu všade prítomný individuálny súkromný záujem, teda súkromný sektor. Veď ak si zoberieme celú debatu o činnosti zdravotných poisťovní cez prizmu toho, čo bolo napísané pred 170 rokmi, teda: „Aj keď plytvanie silami, ktoré je spôsobené prehnaným rozvojom verejných služieb, vedie k vytvoreniu zhubného parazitizmu vo vnútri spoločnosti, je dosť zvláštne, že mnohé moderné sekty ekonomických reformátorov, ktoré pripisujú tento charakter slobodným a súkromným službám sa snažia premeniť rôzne povolania na úrady.

Tieto sekty s veľkou vehemenciou útočia proti tomu, čo označujú názvom sprostredkovateľ. S náramnou chuťou by odstránili kapitalistu bankára, špekulanta, podnikateľa, obchodníka aj veľkoobchodníka, ktorých obviňujú z toho, že sa stavajú medzi výrobu a spotrebu, aby tak obe strany vykorisťovali, pričom im neposkytujú za to ani najmenšiu protihodnotu. Teda by chceli, aby práca, ktorú zmienení sprostredkovatelia vykonávajú bola aspoň prenesená na štát, ak sa už bez nej nejde obísť.

Sofistika socialistov tu spočíva v tom, že ukazujú verejnosti, koľko musí platiť sprostredkovateľom za ich služby a že jej zatajújú, čo by musela platiť štátu. Je to stále ten istý boj medzi tým, čo bije do očí, a tým, čo sa odhaľuje iba rozumu, boj medzi tým, čo je vidieť a tým, čo nie je vidieť.“ (5)., tak sa nám zdá že Bastiat sa posadil naproti predsedovi Ficovi v nedelnej relácii O päť minút dvanásť.

A nakoniec v zmysle logiky Bastiata treba povedať, že predseda Bastiat by nezakladal Rady solidarity a všetky iné orgány, kde zástupcovia ľudu, teda pracujúcich v podobe odborov, podnikateľov, cirkví a iných záujmových skupín rozhodujú alebo skôr sa rozprávajú o veciach riadenia štátu. Lebo atmosféra súhlasu, odstraňovania nezhôd a všetkým zúčastneným vyhovujúcich dohôd je to, čo vidieť; demontáž demokratického štátu, popieranie úlohy parlamentu, spájanie nespojitelného, teda individuálnych záujmov zamestnanca s individuálnymi záujmami zamestnávateľa, potieranie osobnej iniciatívy a zodpovednosti je to, čo nevidieť.

LITERATÚRA:

- (1) Frédéric Bastiat, Co je vidět a co není vidět, Liberální institut Praha 1998, str.146
- (2) Frédéric Bastiat, Co je vidět a co není vidět, Liberální institut Praha 1998, str.116
- (3) Frédéric Bastiat, Co je vidět a co není vidět, Liberální institut Praha 1998, str.112
- (4) Frédéric Bastiat, Co je vidět a co není vidět, Liberální institut Praha 1998, str.114
- (5) Frédéric Bastiat, Co je vidět a co není vidět, Liberální institut Praha 1998, str.116